

Rozdział III

SYTUACJA PRAWNA CUDZOZIEMCA

1. Uwagi wprowadzające

W czasach II Rzeczypospolitej sprawy cudzoziemców regulowało rozporządzenie Prezydenta RP z 13 sierpnia 1926 r. o cudzoziemcach,²³ które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1927 r. Obowiązywało ono do 5 października 1963 r.

Wówczas to weszła w życie ustawa z 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach,²⁴ która obowiązywała do 27 grudnia 1997 r., kiedy to weszła w życie kolejna ustawa; ustawa z 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach.²⁵ Obowiązywała ona do 1 września 2003 r. Wówczas to weszła - obowiązująca aktualnie - ustawa z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach.²⁶

Nie jest to jedyna ustawa, która dotyczy kwestii związanych z cudzoziemcami. Sprawami udzielania ochrony pewnym grupom cudzoziemców poprzez nadanie statusu uchodźcy, udzielenie azylu, udzielenie zgody na pobyt tolerowany, czy udzielenie ochrony czasowej w Polsce zajmuje się ustawa z 11 września 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.²⁷

Nadto ustawą z 27 lipca 2002 r. o zasadach i warunkach wjazdu i pobytu obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²⁸ uregulowano w sposób preferencyjny w stosunku do ustawy o cudzoziemcach sprawy określone w tytule wspomnianej ustawy, biorąc pod uwagę cele integracyjne oraz szczególne obywatelstwo, jakim jest obywatelstwo europejskie.²⁹

Także w sposób odrębny zostały uregulowane zagadnienia powrotu cudzoziemców polskiego pochodzenia do kraju. Problematyka ta została uregulowana w ustawie z 9 listopada 2000 r. o repatriacji.³⁰

Te ostatnie trzy ustawy mają charakter *lex specialis* w stosunku do ustawy z 1 września 2003 r. o cudzoziemcach i wraz z nią stanowią podstawowy zrąb unormowań polskiego prawa o cudzoziemcach.

W niniejszym rozdziale przedstawiona zostanie ustawa z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach. Zasygnalizowane zostaną w nim także niektóre rozporządzenia wydane na jej podstawie.

²³ Dz. U. Nr 83, poz. 465 z późn. zm.

²⁴ Dz. U. Nr 15, poz. 77 z późn. zm.

²⁵ Dz. U. Nr 114, poz. 739 z późn. zm.

²⁶ Dz. U. Nr 128, poz. 1175 z późn. zm.

²⁷ Dz. U. Nr 128, poz. 1176 z późn. zm.

²⁸ Dz. U. Nr 141, poz. 1180 z późn. zm.

²⁹ J. Białocerkiewicz; Nowe polskie prawo o cudzoziemcach, Dom Organizatora Tonik, Toruń 2003, s. 16.

³⁰ Dz. U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532.

2. Zakres podmiotowy ustawy

Zgodnie z art. 2 ustawy cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. W taki właśnie, negatywny sposób, został określony zakres podmiotowy ustawy. Nie ma więc znaczenia fakt, że dana osoba jest obywatelem jednego lub kilku innych państw albo bezpaństwowcem. Aby konkretna osoba była uznana za cudzoziemca nie może posiadać obywatelstwa polskiego. W przypadku gdy posiada ona jednocześnie obywatelstwo polskie oraz obywatelstwo innego państwa traktowana jest wyłącznie jako obywatel polski. W przypadku wątpliwości fakt posiadania obywatelstwa polskiego stwierdza wojewoda w oparciu o art. 17 ust. 4 ustawy z 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim.³¹ Jednak ustawy nie stosuje się do pewnych grup cudzoziemców. Są nimi:

1. szefowie i członkowie personelu misji dyplomatycznych, kierownicy urzędów konsularnych i członkowie personelu konsularnego państw obcych oraz inne osoby zrównane z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, pod warunkiem wzajemności i posiadania przez te osoby dokumentów potwierdzających pełnienie przez nie funkcji;
2. obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej oraz członkowie ich rodzin, a także obywatele państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które nie należą do Unii Europejskiej, ale na podstawie umów zawartych z Unią Europejską korzystają ze swobody przepływu osób i członków ich rodzin, w zakresie uregulowanym w ustawie z 27 lipca 2002 r. o zasadach i warunkach wjazdu i pobytu obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
3. cudzoziemcy ubiegający się o ochronę oraz objęci ochroną na podstawie ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie w niej uregulowanym;
4. cudzoziemcy polskiego pochodzenia i członkowie najbliższej rodziny repatrianta, w zakresie uregulowanym w ustawie z 9 listopada 2000 r. o repatriacji.

3. Zakres przedmiotowy ustawy

Określa go art. 1, zgodnie z którym reguluje ona zasady i warunki wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez terytorium, pobytu na nim i wyjazdu cudzoziemców z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także tryb postępowania oraz organy właściwe w tych sprawach.

Ustawa nie reguluje więc wszystkich kwestii związanych z cudzoziemcami. Poza jej zakresem uregulowań jest wiele zagadnień, które są unormowane w innych przepisach, np. prawo do pracy, nauki, korzystania z opieki medycznej, nabywania nieruchomości, itd.³² Prawo pracy cudzoziemca jest unormowane m.in. w ustawie z 20 kwietnia 2004 r. „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”.³³ Prawo nabywania nieruchomości reguluje natomiast ustawa z 24 marca 1920 r. „O nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców”.³⁴ Z kolei prawo cudzoziemca do studiowania na wyższych uczelniach w Polsce normuje ustawa z 12 września 1990 r.

³¹ Dz. U. z 2000 r. Nr 28, poz. 353 z późn. zm.

³² P. Stachańczyk; Cudzoziemcy – praktyczny komentarz do ustawy o cudzoziemcach, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 1998, s. 23.

³³ Dz. U. Nr 99, poz. 1001.

³⁴ Dz. U. z 2004 r. Nr 167, poz. 1758.

„O szkolnictwie wyższym”,³⁵ zaś korzystanie przez cudzoziemca z opieki medycznej uregulowane jest m.in. w ustawie z 27 sierpnia 2004 r. „O świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych”.³⁶

4. Przekraczanie granicy

Zgodnie z art. 13 cudzoziemiec może przekroczyć granicę oraz przebywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli posiada ważny dokument podróży oraz wizę, o ile przepisy ustawy nie stanowią inaczej. Przekroczenie granicy przez cudzoziemca może być uzależnione od uiszczenia przez niego opłaty związanej z wjazdem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli wymaga tego zachowanie zasady wzajemności w stosunkach z innymi państwami.

Nadto cudzoziemiec wjeżdżający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej powinien posiadać i okazać na żądanie uprawnionego organu środki finansowe, niezbędne do pokrycia kosztów wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej³⁷ lub dokumenty umożliwiające uzyskanie takich środków oraz zezwolenie na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli takie zezwolenie jest wymagane.

Obecna ustawa przyjmuje, że dokumentem podróży jest dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym.

Zwykle takim dokumentem jest *paszport*, który jest dokumentem upoważniającym do przekraczania granicy oraz pobytu za granicą, wydany przez właściwy organ państwa, którego dana osoba jest obywatelem. Poświadcza on także obywatelstwo i tożsamość osoby. W odniesieniu do obywateli polskich, na równi z paszportem traktowana jest *książeczka żeglarska*.³⁸

Z kolei, gdy cudzoziemcowi zostanie przyznany status uchodźcy, władze polskie – w tym przypadku Prezes Urzędu Repatriacji i Cudzoziemców – wydaje *dokument podróży*, przewidziany w art. 28 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, sporządzonej w Genewie w dniu 28 lipca 1951 r.³⁹

Nadto *polski dokument podróży cudzoziemca* wydaje się, zgodnie z art. 73 ustawy o cudzoziemcach, na wniosek cudzoziemca, który posiada zezwolenie na

³⁵ Dz. U. Nr 65, poz. 385 z późn. zm.

³⁶ Dz. U. Nr 210, poz. 2135.

³⁷ Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 września 2003 r. w sprawie wysokości środków finansowych, które powinien posiadać cudzoziemiec wjeżdżający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i dokumentów, które mogą potwierdzić posiadanie tych środków oraz cel podróży Cudzoziemiec wjeżdżający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej powinien posiadać środki finansowe na pokrycie kosztów zakwaterowania, wyżywienia, przejazdu i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w następującej wysokości:

1) kwotę 100 złotych - na każdy dzień pobytu, nie mniej jednak niż 500 złotych albo jej równowartość w walutach obcych, w przypadku gdy ukończył 16 lat;
2) kwotę 50 złotych - na każdy dzień pobytu, nie mniej jednak niż 300 złotych albo jej równowartość w walutach obcych, w przypadku gdy nie ukończył 16 lat.

³⁸ W przypadku obywateli polskich, zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz. U. Nr 61, poz. 258 z późn. zm.), książeczka żeglarska stwierdza tożsamość jej posiadacza, przebieg pracy na statkach oraz zawiera dane o stanie zdrowia i uprawnia go do przekroczenia granicy Polski. Książeczkę żeglarską wystawia dyrektor urzędu morskigo, a za granicą – polski urząd konsularny.

³⁹ Dz. U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515.

osiedlenie się, jeżeli utracił on dokument podróży, bądź gdy jego dokument podróży uległ zniszczeniu albo utracił ważność, a uzyskanie przez cudzoziemca nowego dokumentu podróży nie jest możliwe. Polski dokument podróży dla cudzoziemca uprawnia, w okresie jego ważności, do wielokrotnego przekraczania granicy. Jest ważny przez okres do 2 lat. Odmianą polskiego dokumentu podróży jest *tymczasowy polski dokument podróży cudzoziemca*. Wydaje się go wówczas, gdy cudzoziemiec posiadający w Polsce zezwolenie na osiedlenie się przebywa aktualnie za granicą i tym właśnie jego dokument został utracony, zniszczony albo stracił ważność, a uzyskanie nowego dokumentu podróży nie jest możliwe. Podobnie rzecz się ma, gdy cudzoziemiec przebywa w Polsce i chce ją opuścić, a utracił dokument podróży, tenże dokument został zniszczony bądź stracił ważność. Dokument taki jest ważny tylko 7 dni.

Jednym ze sposobów udowodnienia posiadania środków finansowych może być okazanie zaproszenia. Zaproszenie mogą wystawić:

1. obywatel polski zamieszkały na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. cudzoziemiec przebywający bezpośrednio przed wystawieniem zaproszenia legalnie, przez okres co najmniej 5 lat na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub posiadający zezwolenie na osiedlenie się;
3. osoba prawna lub jednostka organizacyjna, która nie posiada osobowości prawnej, mająca siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - zwani dalej "zapraszającymi".

W zaproszeniu zamieszcza się podstawowe dane zapraszającego i zapraszanego, zobowiązanie się zapraszającego do pokrycia kosztów związanych z pobytem i wyjazdem zapraszanego cudzoziemca, w tym kosztów ewentualnego leczenia oraz kosztów wydalenia z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, określenie czasu, na który zapraszający zaprasza cudzoziemca, nazwę organu, który dokonał wpisu zaproszenia do ewidencji zaproszeń, datę i numer wpisu zaproszenia do ewidencji zaproszeń oraz podpis zapraszającego.⁴⁰

Zaproszenie uzyskuje ważność z chwilą wpisania go, na wniosek zapraszającego, do ewidencji zaproszeń i jest ważne przez okres roku. Na żądanie organu, który przyjął wniosek o wpisanie zaproszenia do ewidencji zaproszeń, zapraszający jest obowiązany przedstawić dokumenty potwierdzające możliwość wywiązania się z zobowiązania do pokrycia kosztów związanych z pobytem cudzoziemca, a w szczególności dokumenty potwierdzające posiadanie źródeł dochodów lub własnych środków materialnych i ich wysokość oraz dokumenty potwierdzające tytuł prawny do zajmowanego lokalu mieszkalnego lub możliwość zapewnienia cudzoziemcowi zamieszkania.

Decyzję o odmowie wpisania lub o unieważnieniu wpisania zaproszenia do ewidencji zaproszeń wydaje się, jeżeli:

1. zapraszany jest cudzoziemiec, którego dane znajdują się w wykazie osób niepożądanych na terytorium RP, bądź zachodzi obawa, że wydanie wizy mogłoby spowodować zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszyć interes Rzeczypospolitej Polskiej, albo w postępowaniu o wydanie wizy złożył wniosek lub dołączył do niego dokumenty zawierające nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje albo zeznał nieprawdę lub zataił prawdę

⁴⁰ Wzory zaproszenia oraz formularza wniosku o wpisanie zaproszenia do ewidencji zaproszeń określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 sierpnia 2003 r. w sprawie wzoru zaproszenia oraz wzoru formularza wniosku o wpisanie zaproszenia do ewidencji zaproszeń (Dz. U. Nr 150, poz. 1459).

albo, w celu użycia za autentyczny, podrobił lub przerobił dokument bądź takiego dokumentu jako autentycznego używał;

2. sytuacja finansowa zapraszającego, a w przypadku osoby fizycznej także warunki mieszkaniowe, wskazują, że nie będzie on w stanie sprostać obowiązkom przyjętym na siebie w zaproszeniu;

3. zapraszający nie wykonał zobowiązań wynikających z uprzednio wystawionego zaproszenia.

Jeśli ustalono, że zapraszający nie wykonał zobowiązań wynikających z wystawionego zaproszenia, wojewoda jest do zobowiązany do określenia, w drodze decyzji, wysokość kosztów poniesionych przez Skarb Państwa, związanych z pobytem cudzoziemca i opuszczeniem przez niego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które zapraszający jest obowiązany pokryć. Koszty te podlegają egzekucji w trybie przepisów o egzekucji administracyjnej należności pieniężnych.

Środków finansowych lub dokumentów umożliwiających uzyskanie takich środków oraz zezwoleń na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli takie zezwolenie jest wymagane, nie okazują cudzoziemcy:

1. przekraczający granicę na podstawie:

a. umów i porozumień międzynarodowych, które przewidują zwolnienie cudzoziemca z obowiązku posiadania tych środków albo obowiązek pokrycia kosztów jego pobytu przez polskie organy państwowe lub instytucje publiczne,

b. umów o małym ruchu granicznym, umów o uproszczonym trybie przekraczania granicy lub umów, które określają warunki przekraczania granicy w przejściach na szlakach turystycznych przecinających granicę,

c. wizy wjazdowej,

d. wizy pobytowej w celu wykonywania pracy,

e. wizy pobytowej w celu korzystania z ochrony czasowej,

f. wizy pobytowej w celu udziału w postępowaniu w sprawie o udzielenie azylu,

g. karty pobytu;

2. przekraczający granicę w związku z niesieniem pomocy charytatywnej;

3. uczestnicy akcji ratunkowych.

Kontroli posiadania dokumentu podróży i wizy oraz środków finansowych, dokumentów i zezwoleń, podczas przekraczania przez cudzoziemca granicy dokonuje komendant granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej.

Cudzoziemcy wjeżdżający do Rzeczypospolitej Polskiej w celu wykonywania określonych czynności zawodowych mogą być zwolnieni z obowiązku posiadania:

1. dokumentu podróży pod warunkiem posiadania przez nich dokumentów potwierdzających, że wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest związany z wykonywaniem tych czynności zawodowych;

2. środków finansowych, jeżeli nie ponoszą kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Cudzoziemcowi odmawia się wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli:

1. nie posiada dokumentu podróży lub wizy, albo nie uiścił opłaty, do której uiszczenia był obowiązany;

2. jego dane znajdują się w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany;

3. nie posiada środków finansowych lub zezwolenia na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli takie zezwolenie jest wymagane;

1. okoliczności związane z jego wjazdem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wskazują, że wjazd ma cel inny niż deklarowany;

2. istnieje uzasadnione podejrzenie, że jego wjazd lub pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej spowodowałyby zagrożenie dla zdrowia publicznego;

3. jego wjazd lub pobyt mogą stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego bądź jeżeli naruszyłyby one interes Rzeczypospolitej Polskiej;

4. od dnia, w którym poprzednia decyzja o odmowie wjazdu została wydana, nie upłynął rok, a cudzoziemiec nie przedstawił nowych okoliczności w sprawie.

Cudzoziemcowi, który posiada przy wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej środki finansowe w wysokości mniejszej od wymaganej do pokrycia kosztów pobytu w celu i okresie przez niego zadeklarowanych, można określić czas pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej odpowiednio do ilości posiadanych przez niego środków.

Decyzję o odmowie wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i decyzję o określeniu czasu pobytu cudzoziemca na tym terytorium odpowiednio do ilości posiadanych przez niego środków finansowych wydaje komendant granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej. Od decyzji komendanta granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej przysługuje odwołanie do Komendanta Głównego Straży Granicznej. Decyzjom tym nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności.⁴¹

5. Wizy

Zgodnie z art. 4 ustawy o cudzoziemcach, wiza to zezwolenie wydane cudzoziemcowi przez organ polski lub organ, którego właściwość w tej sprawie wynika z postanowień umów międzynarodowych obowiązujących Rzeczpospolitą Polską, uprawniające go do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w czasie, w celu i na warunkach w nim określonych.

Wiza jest decyzją administracyjną. Ma ona postać naklejki samoprzylepnej, wklejanej na pierwszej wolnej stronie dokumentu podróży. Określa ona m.in. cel wjazdu i pobytu, okres jej ważności, okres pobytu, przez który cudzoziemiec może przebywać w okresie ważności wizy na terytorium RP oraz liczbę wjazdów na terytorium Polski, dozwolonych w czasie pobytu. Wiza uprawnia do jednego, dwóch lub nieograniczonej liczby wjazdów, zaś jej początek okresu ważności powinien przypadać na okres 6 miesięcy od dnia wydania wizy.

Art. 26 ustawy o cudzoziemcach, w zależności od celu wjazdu i pobytu cudzoziemca w Polsce, przewiduje możliwość wydawania aż 8 rodzajów wiz (niektóre w pewnych odmianach).⁴²

⁴¹ Sprawę odnotowywania wydania decyzji o określeniu czasu pobytu cudzoziemca w Polsce oraz decyzji o odmowie wjazdu cudzoziemca na jej terytorium reguluje szczegółowo rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 sierpnia 2003 r. w sprawie odnotowywania decyzji o określeniu czasu pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz decyzji o odmowie wjazdu cudzoziemców na to terytorium (Dz. U. Nr 146, poz. 1424). Przykładowo; zgodnie z § 3 wspomnianego rozporządzenia komendant granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej odnotowuje w dokumencie podróży cudzoziemca wydanie decyzji o odmowie wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez odcisnięcie stempla kontrolerskiego, przekreślonego na krzyż czarnym, niewywabialnym tuszem.

⁴² Szczegóły proceduralne związane z wydawaniem wiz oraz sposób ich oznaczania reguluje rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 sierpnia 2003 r. w sprawie wiz (Dz. U. Nr 150, poz. 1462 z późn. zm.).

Wiza lotniskowa uprawnia do wjazdu do strefy tranzytowej lotniska międzynarodowego i pobytu w tej strefie i może być wydana cudzoziemcowi, który wykaze, że pobyt w strefie tranzytowej lotniska międzynarodowego jest niezbędny do odbycia planowanej przez niego podróży lotniczej. Wydaje się ją na okres pobytu nie dłuższy niż 2 dni.

Wiza tranzytowa uprawnia do przejazdu przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i może być wydana cudzoziemcowi, który posiada prawo wjazdu do państwa docelowego lub państwa graniczącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wydawana jest ona na okres pobytu nie dłuższy, niż 5 dni, licząc od dnia każdego wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Wiza wjazdowa wydawana jest w celu repatriacji, przesiedlenia się jako członka najbliższej rodziny repatrianta lub realizacji zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub zezwolenia na osiedlenie się. Uprawnia do jednokrotnego wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i może być wydana cudzoziemcowi, który przed przekroczeniem granicy uzyskał lub z chwilą przekroczenia granicy uzyska inny tytuł prawny do pobytu na tym terytorium. Okres ważności wizej wjazdowej, w którym powinien nastąpić wjazd cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wynosi rok.

Wizę pobytową wydaje się jako wizę krótkoterminową lub długoterminową. Wiza ta uprawnia do wjazdu i nieprzerwanego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub kilku pobytów następujących po sobie, trwających przez okres, który nie może przekroczyć łącznie:

1. trzech miesięcy w okresie 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu, w przypadku wizej krótkoterminowej;
 2. roku w okresie ważności wizej, w przypadku wizej długoterminowej.
- Okres ważności wizej pobytowej może wynosić do 5 lat.

Wiza pobytowa w celu wykonywania pracy może być wydana cudzoziemcowi, który przedstawi przyrzeczenie wydania zezwolenia na pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane. Wydaje się ją na okres pobytu, który odpowiada okresowi wskazanemu w przyrzeczeniu lub oświadczeniu, nie dłużej jednak niż na rok.

Wiza pobytowa może być wydana cudzoziemcowi, mimo że zachodzą okoliczności, na podstawie których należałoby mu odmówić wydania wizej, jeżeli:

1. przepisy prawa polskiego wymagają od niego osobistego stawiennictwa przed polskim organem władzy publicznej;
2. wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niezbędny ze względu na konieczność poddania się zabiegom lekarskim, służącym bezpośrednio ratowaniu życia, którym nie może on zostać poddany w innym państwie;
3. zachodzi wyjątkowa sytuacja osobista, wymagająca jego obecności na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
4. wymaga tego interes Rzeczypospolitej Polskiej.

Wizę, o której mowa w ust. 1-3, wydaje się na okres pobytu niezbędny do realizacji celu, w którym została udzielona, nie dłuższy jednak niż 3 miesiące.

Z kolei wizę pobytową wydaje się małoletniemu cudzoziemcowi, urodzonemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek jego przedstawiciela ustawowego, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizej. W przypadku gdy małoletni jest wpisany do dokumentu podróży przedstawiciela ustawowego, w dokumencie tym zamieszcza się nową wizę obejmującą małoletniego, a wizę poprzednio wydaną przedstawicielowi ustawowemu anuluje się. Przyjmuje się, że okresy pobytu oraz ważności wizej wydanej małoletniemu upływają w tym samym terminie, w którym upływają okresy pobytu oraz ważności wizej

przedstawiciela ustawowego, z tym że w przypadku, o którym mowa w ust. 2, okresy te dotyczą wizej anulowanej.

Wiza dyplomatyczna, służbowa i kurierska, uprawnia do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie 6 miesięcy od daty jej wystawienia oraz do pobytu i wyjazdu w okresie w niej określonym. Wizę dyplomatyczną wydaje się członkowi i członkini personelu misji dyplomatycznej, kierownikowi urzędu konsularnego i członkowi personelu konsularnego państwa obcego oraz innej osobie powołanej z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, a także członkom ich rodzin.

Wizę służbową wydaje się członkowi personelu administracyjnego i technicznego, członkowi personelu służby misji dyplomatycznej, pracownikowi konsularnemu, członkowi personelu służby urzędu konsularnego, innej osobie powołanej do pracy w Rzeczypospolitej Polskiej oraz przyjeżdżającej służbowo, powołanej z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, a także członkom ich rodzin.

Wizę dyplomatyczną i służbową wydaje się na okres pobytu do 3 miesięcy, chyba że umowa lub powszechnie ustalony zwyczaj międzynarodowy stanowią inaczej.

Wizę kurierską wydaje się kurierowi dyplomatycznemu i konsularnemu. Wizę tę wydaje się na okres pobytu do 10 dni, chyba że umowa lub powszechnie ustalony zwyczaj międzynarodowy stanowią inaczej.

Wizę dyplomatyczną – tranzytową, na przejazd przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wydaje się cudzoziemcowi, któremu przysługuje wiza dyplomatyczna, służbowa, bądź kurierska i który posiada prawo wjazdu do państwa docelowego lub państwa graniczącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wizę taką wydaje się na okres pobytu nie dłuższy niż 5 dni, licząc od dnia każdego wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 42 ustawy o cudzoziemcach, cudzoziemcowi odmawia się wydania wizej, jeżeli:

1. nie zostały spełnione przesłanki do wydania wizej określonego typu;
2. jego dane znajdują się w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany;
3. nie posiada środków finansowych, niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
4. zachodzi obawa, że wydanie wizej mogłoby spowodować zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszyć interes Rzeczypospolitej Polskiej;
5. okres ważności dokumentu podróży cudzoziemca jest krótszy niż 3 miesiące od terminu, w którym musi nastąpić jego wyjazd z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie tej wizej;
6. od dnia wydania poprzedniej decyzji o odmowie wydania wizej nie upłynął rok, a cudzoziemiec nie przedstawił nowych okoliczności w sprawie;
7. w postępowaniu o wydanie wizej:
 - a. złożył wniosek lub dołączył do niego dokumenty zawierające nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje,
 - b. zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo, w celu użycia za autentyczny, podrobił lub przerobił dokument bądź takiego dokumentu jako autentycznego używał.

Generalnie organem właściwym do wydania wizej lub do odmowy jej wydania jest konsul, z tym że wizę w celu wykonywania pracy wydaje lub odmawia jej wydania konsul właściwy, ze względu na miejsce stałego zamieszkania cudzoziemca. Od tej zasady są jednak wyjątki, bowiem:

1. Wizę pobytową wydają lub odmawiają jej wydania konsul albo wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Wydanie wizy wymaga uzyskania zgody prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców;
2. Wizę pobytową dla małoletniego cudzoziemca wydaje lub odmawia jej wydania oraz wizę wydaną przedstawicielowi ustawowemu anuluje wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu przedstawiciela ustawowego;
3. Wizę dyplomatyczną, służbową, kurierską oraz wizę dyplomatyczną tranzytową wydają lub odmawiają jej wydania: minister właściwy do spraw zagranicznych, szef polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego, konsul lub osoba wyznaczona przez ministra właściwego do spraw zagranicznych do wykonywania funkcji konsularnych oraz komendant granicznej placówki kontrolnej straży granicznej. Ten ostatni może to uczynić tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Wizę dyplomatyczną, służbową i dyplomatyczną tranzytową, wydaje się na podstawie noty ministerstwa spraw zagranicznych państwa obcego lub jego misji dyplomatycznej, a w przypadku wiz wydawanych za granicą - dodatkowo na podstawie wniosku o wydanie wizy.

Decyzja o odmowie wydania wizy, z wyjątkiem wizy wydawanej przez wojewodę, jest ostateczna.

6. Zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony

Zgodnie z art. 53 i następnymi ustawy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się cudzoziemcowi, który:

1. uzyskał przyrzeczenie lub przedłużenie przyrzeczenia wydania zezwolenia na pracę albo pisemne oświadczenie pracodawcy o zamiarze powierzenia cudzoziemcowi wykonywania pracy, jeżeli zezwolenie na pracę nie jest wymagane, oraz wykaże, że będzie posiadał środki finansowe niezbędne do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. prowadzi działalność gospodarczą na podstawie przepisów obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, korzystną dla gospodarki narodowej, a w szczególności przyczyniającą się do wzrostu inwestycji, transferu technologii, wprowadzania korzystnych innowacji lub tworzenia nowych miejsc pracy, oraz wykaże, że posiada środki finansowe niezbędne do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
3. zamierza jako osoba o uznanym dorobku artystycznym kontynuować twórczość na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
4. bierze udział w szkoleniach i stażach zawodowych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej;
5. zamierza jako członek rodziny zamieszkać wspólnie z pracownikiem migrującym, o którym mowa w Europejskiej Karcie Społecznej, sporządzonej w Turynie dnia 18 października 1961 r.⁴³;
6. jest małżonkiem obywatela polskiego;
7. zamierza przybyć na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w celu połączenia z rodziną i spełnia warunki, o których mowa w art. 54 ustawy;
8. przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wraz z cudzoziemcem, do którego przybył w celu połączenia z rodziną, jeżeli jego przyjazd na to terytorium nastąpił w związku z uzyskaniem zezwolenia na podstawie pkt 7;

jest małoletnim dzieckiem cudzoziemca, posiadającego zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, urodzonym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

jeżeli okoliczność, która jest podstawą ubiegania się o to zezwolenie, uzasadnia jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.

Można też udzielić zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony cudzoziemcowi, który:

1. wykaże, że zachodzą inne, niż określone wcześniej, okoliczności uzasadniające jego zamieszkiwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przez okres dłuższy niż 3 miesiące oraz, że posiada środki finansowe niezbędne do pokrycia kosztów pobytu na tym terytorium;
2. zamierza podjąć lub kontynuować studia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli potwierdzi to zaświadczeniem jednostki prowadzącej studia o przyjęciu na studia, oraz ma zapewnione środki finansowe, niezbędne do pokrycia ich kosztów oraz kosztów utrzymania podczas studiów, bez potrzeby korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Ustawa przyjmuje, że cudzoziemiec posiada środki finansowe, jeśli wystarczają one na pokrycie kosztów zamieszkania, utrzymania i leczenia jego członków rodziny, pozostających na jego utrzymaniu, bez potrzeby korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Osobno uregulowana jest procedura wydania zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, w celu połączenia się cudzoziemca z rodziną. Udziela się go cudzoziemcowi, który przebywa poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i jest członkiem rodziny cudzoziemca zamieszkującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który spełnia jedną z następujących przesłanek:

1. posiada zezwolenie na osiedlenie się w Polsce,
2. posiada status uchodźcy,
3. co najmniej przez 3 lata przebywa w RP, na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony.

Zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony udziela się na wniosek cudzoziemca. Cudzoziemiec, który przebywa w Polsce, jest obowiązany złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony co najmniej 45 dni przed upływem okresu pobytu oznaczonego w posiadanej wizie lub terminu ważności poprzedniego zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, z tym że wniosek nie może być złożony przez cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na podstawie wizy, którą wydano, mimo że zachodziły okoliczności do jej odmówienia. W takim przypadku wniosek cudzoziemca, przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy wydanej w takich warunkach, pozostawia się bez rozpoznania.

Wojewoda wydaje decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, przed upływem okresu pobytu na podstawie wizy lub zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, jeżeli wniosek został złożony w ustawowym terminie.

Jeżeli termin do złożenia wniosku, nie został zachowany, cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed upływem okresu pobytu oznaczonego w wizie lub na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, w przypadku gdy postępowanie w sprawie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony nie zostało zakończone przed upływem tego okresu pobytu.

Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wydaje wojewoda, właściwy ze względu na miejsce zamierzonego pobytu

⁴³ Dz. U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67.

cudzoziemca. Cudzoziemiec, który przebywa za granicą, składa wniosek o udzielenie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony za pośrednictwem konsula.

Przed wydaniem decyzji o udzieleniu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamierzonego pobytu cudzoziemca jest obowiązany zwrócić się do:

1. komendanta oddziału straży granicznej o zajęcie stanowiska;
2. komendanta wojewódzkiego policji i Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, a w razie potrzeby także do innych organów, o przekazanie informacji, czy wjazd i pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowią zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Organy te są obowiązane, w terminie 30 dni, zając stanowisko lub udostępnić posiadane informacje w zakresie niezbędnym do ustalenia, czy wjazd i pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowią zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Decyzję o cofnięciu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony wydaje wojewoda, właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, a jeżeli cudzoziemiec opuścił na stałe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - wojewoda, który to zezwolenie wydał. Jednocześnie informuje on niezwłocznie o wydaniu takiej decyzji komendanta głównego Straży Granicznej i komendanta wojewódzkiego policji. Wojewoda może wydać taką decyzję, gdy:

1. ustala przyczyna dla której zostało ono udzielone;
2. cudzoziemiec wykorzystuje zezwolenie niezgodnie z celem dla którego zostało udzielone;
3. cudzoziemiec opuścił na stałe terytorium Polski;
4. zachodzą okoliczności wymienione w art. 57 ust. 1 pkt 2 - 10 ustawy.

7. Zezwolenie na osiedlenie się

Zezwolenie takie wydawane jest o wiele rzadziej niż zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, gdyż ustawa o cudzoziemcach ustanawia bardziej rygorystyczne, niż w poprzednim przypadku, kryteria uzyskania zgody na osiedlenie się. W myśl art. 64 ustawy, zezwolenie na osiedlenie się udzielane jest:

1. cudzoziemcowi, który spełnia łącznie następujące warunki:
 - a. wykaże istnienie trwałych więzów rodzinnych lub ekonomicznych łączących go z Rzeczypospolitą Polską,
 - b. ma zapewnione w Rzeczypospolitej Polskiej mieszkanie i utrzymanie,
 - c. bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wiz, zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony lub w związku z posiadaniem statusu uchodźcy, co najmniej przez 5 lat, a na podstawie zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony przez okres 3 lat;
2. małoletniemu dziecku cudzoziemca, urodzonemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli co najmniej jeden z przedstawicieli ustawowych posiadał w dniu jego urodzenia zezwolenie na osiedlenie się;
3. cudzoziemcowi, który zawarł związek małżeński z obywatelem polskim, jeżeli bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej przez 2 lata na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony i od dnia zawarcia związku małżeńskiego upłynęły co najmniej 3 lata;

cudzoziemcowi innemu niż wymienii wyżej, który bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wiz, zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony lub zgody na pobyt tolerowany przez okres nie krótszy, niż 10 lat, a posiadając status uchodźcy przez 8 lat;

dziecku obywatela polskiego, pozostającemu pod jego władzą rodzicielską. Cudzoziemcowi posiadającemu status uchodźcy zalicza się do okresu nieprzerwanego pobytu, także okres pobytu na podstawie tymczasowego orzeczenia tożsamości cudzoziemca, choćby cudzoziemiec był w tym okresie umieszczony w strzeżonym ośrodku lub w areszcie w celu wydalenia.

Pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uważa się za nieprzerwany, jeżeli żadna z przerw w nim nie była dłuższa, niż 2 miesiące, chyba że przyczyną przerwy było:

1. wykonywanie obowiązków zawodowych lub świadczenie pracy poza terytorium Rzeczypospolitej, na podstawie umowy zawartej z pracodawcą, którego siedziba znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. towarzyszenie małżonkowi wykonującemu obowiązki zawodowe lub świadczącemu pracę w warunkach, o których mowa powyżej;
3. potrzeba uzyskania dokumentu podróży;
4. leczenie.

Zezwolenia na osiedlenie się udziela się na czas nieoznaczony. Czyni się to na wniosek cudzoziemca.⁴⁴ Cudzoziemiec, który przebywa w Polsce jest obowiązany złożyć wniosek o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się co najmniej 60 dni przed upływem terminu ważności zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub okresu pobytu oznaczonego w wizie.

Wojewoda wydaje decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na osiedlenie się przed upływem okresu pobytu cudzoziemca oznaczonego w zezwoleniu na zamieszkanie na czas oznaczony, jeżeli wniosek został złożony we wspomnianym wyżej terminie.

Jeżeli termin do złożenia wniosku, nie został zachowany, cudzoziemiec jest obowiązany opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed upływem okresu pobytu oznaczonego w wizie lub na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony w przypadku, gdy postępowanie w sprawie udzielenia zezwolenia na osiedlenie się nie zostało zakończone przed upływem tego okresu pobytu.

Decyzję w sprawie udzielenia zezwolenia na osiedlenie się wydaje wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamierzonego pobytu cudzoziemca. Gdy cudzoziemiec przebywa za granicą wówczas składa wniosek o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się za pośrednictwem konsula.

Przed wydaniem decyzji o udzieleniu zezwolenia na osiedlenie się, wojewoda właściwy ze względu na miejsce zamierzonego pobytu cudzoziemca jest obowiązany zwrócić się do komendanta oddziału straży granicznej o zajęcie stanowiska, a do komendanta wojewódzkiego policji i Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, o przekazanie informacji, czy wjazd i pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowią zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

⁴⁴ Wzór formularza wniosku o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się cudzoziemca w Polsce określa rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 5 sierpnia 2003 r. w sprawie wzoru formularza wniosku o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się oraz fotografii dołączonych do wniosku (Dz. U. Nr 147, poz. 1436).

Ustawa stanowi także, kiedy uznaje się, że cudzoziemiec ma zapewnione w Rzeczypospolitej Polskiej mieszkanie i utrzymanie. Ma to miejsce w przypadkach, gdy:

1. wskaże lokal mieszkalny, w którym przebywa lub zamierza przebywać, i przedstawi tytuł prawny do jego zajmowania;
2. wykaże, że:
 - a. posiada stałe dochody lub mienie wystarczające do pokrycia kosztów utrzymania i leczenia - swojego i członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu, bez potrzeby korzystania ze wsparcia materialnego ze środków pomocy społecznej, lub
 - b. na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mieszka członek rodziny cudzoziemca, obowiązany do zapewnienia środków finansowych na jego utrzymanie i mający możliwość wywiązania się z tego obowiązku.

Warto zaznaczyć, że za tytuł prawny do lokalu, w którym cudzoziemiec przebywa lub zamierza przebywać, ustawa nie uznaje umowy użyczenia lokalu, chyba że użyczającym są: zstępni, wstępni, małżonek, rodzice małżonka lub rodzzeństwo cudzoziemca.

Regułą jest, że cudzoziemcowi odmawia się zezwolenia na osiedlenie się, jeśli:

1. nie spełnia wymogów ustawy odnośnie spełnienia warunków umożliwiających uzyskanie zezwolenia na osiedlenie się (vide przesłanki w art. 64 ust. 1 ustawy);
2. jego dane znajdują się w wykazie cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany;
3. wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub interes Rzeczypospolitej Polskiej;
4. podstawą ubiegania się o zezwolenie jest zawarcie związku małżeńskiego z obywatelem polskim, a związek małżeński został zawarty wyłącznie w celu obejścia przepisów o udzielaniu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub zezwolenia na osiedlenie się;
5. w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się:
 - a) złożył wniosek lub dołączył do niego dokumenty zawierające nieprawdziwe dane osobowe lub fałszywe informacje,
 - b) zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo, w celu użycia za autentyczny, podrobił lub przerobił dokument bądź takiego dokumentu jako autentycznego używał;
6. nie wywiązuje się z zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa.

Ustawa reguluje także przypadki, kiedy cudzoziemcowi obligatoryjnie cofa się zezwolenie na osiedlenie się. Czyni się to, gdy:

1. wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego bądź interes Rzeczypospolitej Polskiej;
2. w postępowaniu o udzielenie zezwolenia na osiedlenie się zeznał nieprawdę lub zataił prawdę albo, w celu użycia za autentyczny, podrobił lub przerobił dokument bądź takiego dokumentu jako autentycznego używał;
3. został skazany prawomocnym wyrokiem sądu w Rzeczypospolitej Polskiej, za przestępstwo umyślne, na karę co najmniej 3 lat pozbawienia wolności;
4. opuścił na stałe terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Decyzję o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się wydaje wojewoda, właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca z urzędu lub na wniosek ministra Obrony Narodowej, szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, komendanta głównego Straży Granicznej, komendanta głównego policji, komendanta oddziału Straży Granicznej lub komendanta wojewódzkiego policji.

8. Karta pobytu

Potwierdza ona tożsamość cudzoziemca podczas jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz uprawnia, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego przekraczania granicy bez konieczności uzyskania wizy⁴⁵.

Karta pobytu wydawana jest cudzoziemcowi, który uzyskał:

- 1. zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony;
- 2. zezwolenie na osiedlenie się;
- 3. status uchodźcy;
- 4. zgodę na pobyt tolerowany.

Karta pobytu wydana cudzoziemcowi, który uzyskał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, jest ważna przez okres tego zezwolenia, zaś karta pobytu wydana cudzoziemcowi, który uzyskał zezwolenie na osiedlenie się, jest ważna 10 lat. Kartę pobytu wydaje wojewoda, który wydał zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się.

9. Kontrola legalności pobytu cudzoziemców

Kontrolę tę sprawują: prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, wojewoda, organy Służby Celnej oraz organy Straży Granicznej i policji. Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu przeprowadzania kontroli legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁶ kontrolę taką prowadzi się w przypadku powzięcia uzasadnionych podejrzeń o nielegalnym pobycie cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, bądź naruszenia przez cudzoziemca porządku.

W takich przypadkach funkcjonariusze Służby Celnej, Straży Granicznej i policji lub upoważniony przez prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców albo wojewodę pracownik przeprowadzający kontrolę może żądać okazania:

1. dokumentów i zezwoleń uprawniających cudzoziemca do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. środków finansowych, niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub dokumentów umożliwiających uzyskanie takich środków finansowych od cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na podstawie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, wizy lub umowy międzynarodowej, przewidującej całkowite albo częściowe zniesienie obowiązku wizowego, lub na podstawie jednostronnego zniesienia obowiązku wizowego.

Po przeprowadzeniu kontroli sporządzane są:

1. w przypadku stwierdzenia nielegalności pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - protokół kontroli;
2. w przypadku stwierdzenia legalności pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - notatka.

⁴⁵ Wzór karty pobytu uregulowany został w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 sierpnia 2003 r. w sprawie wzorów karty pobytu i dokumentów w sprawach cudzoziemców, formularzy wniosków o ich wydanie lub wymianę oraz fotografii dołączanych do wniosku (dz. U. Nr 150, poz. 1461).

⁴⁶ Dz. U. Nr 146, poz. 1426.

Gdy kontrolą objęto kilku cudzoziemców, po jej przeprowadzeniu sporządza się jeden protokół kontroli lub notatkę.

Obowiązkiem cudzoziemca jest okazanie żądanych dokumentów osobom przeprowadzającym kontrolę. Gdyby takich dokumentów nie okazał, można przeciwko niemu wszcząć postępowanie, za popełnienie wykroczenia z art. 148 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.⁴⁷

10. Wydalanie cudzoziemców i zobowiązanie do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

Cudzoziemcowi wydaje się decyzję o wydaleniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli:

1. przebywa na tym terytorium bez wymaganej wizy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się;
2. wykonywał pracę niezgodnie z ustawą z 20 kwietnia 2004 r. „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”⁴⁸ albo podjął działalność gospodarczą niezgodnie z przepisami obowiązującymi w Rzeczypospolitej Polskiej;
3. nie posiada środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie może wskazać wiarygodnych źródeł ich uzyskania;
4. jego dane są wpisane do wykazu cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany, jeżeli wjazd cudzoziemca na to terytorium nastąpi w okresie obowiązywania wpisu;
5. jego dalszy pobyt stanowiłby zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszałby interes Rzeczypospolitej Polskiej;
6. niezgodnie z przepisami przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę;
7. dobrowolnie nie opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji:
 - a. o zobowiązaniu do opuszczenia tego terytorium,
 - b. o odmowie udzielenia zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony,
 - c. o cofnięciu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony;
8. nie wywiązuje się z zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa;
9. zakończył odbywanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w Rzeczypospolitej Polskiej, za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

Cudzoziemcowi, który posiada zezwolenie na osiedlenie się, nie wydaje się decyzji o wydaleniu. Decyzji o wydaleniu cudzoziemca nie wydaje się, a wydanej nie wykonuje także w przypadku, gdy zachodzą przesłanki do udzielenia zgody na pobyt tolerowany, na podstawie art. 97 ustawy z 13 czerwca 2003 r. „O udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”.

Decyzję o wydaleniu cudzoziemca wydaje, z urzędu lub na wniosek: ministra Obrony Narodowej, szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, szefa Agencji Wywiadu, komendanta głównego Straży Granicznej, komendanta głównego policji, komendanta oddziału Straży Granicznej, komendanta wojewódzkiego policji, komendanta granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej lub organu Służby Celnej – wojewoda, właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca lub miejsce ujawnienia faktu albo zdarzenia będącego podstawą wystąpienia z wnioskiem o wydalenie cudzoziemca.

W decyzji o wydaleniu:

- określa się termin opuszczenia przez cudzoziemca terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie dłuższy niż 14 dni;
- można określić trasę przejazdu do granicy i miejsce przekroczenia granicy;
- można wyznaczyć cudzoziemcowi miejsce zamieszkania do czasu wykonania decyzji i zobowiązać go do zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu wskazanego w decyzji.

Decyzji o wydaleniu można nadać rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli jego dalszy pobyt stanowiłby zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo naruszałby interes Rzeczypospolitej Polskiej.

Decyzja o wydaleniu powoduje z mocy prawa unieważnienie wizy, cofnięcie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony oraz zezwolenia na pracę.

Wojewoda odnotowuje też wydanie decyzji o wydaleniu w dokumencie podróży cudzoziemca oraz niezwłocznie informuje o jej wydaniu komendanta wojewódzkiego policji oraz organ, który wystąpił z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu.

Organ występujący z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu cudzoziemca lub komendant wojewódzki policji, właściwy ze względu na siedzibę wojewody, który wydał decyzję na wniosek ministra Obrony Narodowej, organu Służby Celnej lub z urzędu, zobowiązany jest pobrać od cudzoziemca, któremu wydano decyzję o wydaleniu, odciski linii papilarnych, jeżeli nie zostały one pobrane wcześniej z jego nielegalnym przekroczeniem granicy, albo podczas zatrzymania cudzoziemca w związku z zajęciem okoliczności, które uzasadniają wydanie decyzji o wydaleniu, oraz sporządzić jego fotografię, chyba że została ona sporządzona na podstawie odrębnych przepisów.

Decyzja o wydaleniu cudzoziemca małoletniego, do kraju jego pochodzenia lub do innego państwa, jest wykonywana tylko wtedy, gdy małoletni będzie miał tam zapewnioną opiekę rodziców, innych osób pełnoletnich lub instytucji opiekuńczych, zgodnie ze standardami określonymi przez Konwencję o prawach dziecka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r.⁴⁹

Cudzoziemca małoletniego można wydalić tylko pod opieką przedstawiciela ustawowego, chyba że decyzja o wydaleniu jest wykonywana w taki sposób, że małoletniego przekazuje się przedstawicielowi ustawowemu albo przedstawicielowi właściwych władz państwa, do którego następuje wydalenie.

Cudzoziemiec, któremu wydano decyzję o wydaleniu, może być niezwłocznie doprowadzony do granicy albo do granicy państwa, do którego zostaje wydany, lub do portu lotniczego albo morskiego tego państwa, jeżeli nie opuścił terytorium Polski, w terminie określonym w decyzji o wydaleniu lub wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego albo interes Rzeczypospolitej Polskiej.

Obowiązek doprowadzenia cudzoziemca do granicy RP ciąży na komendancie wojewódzkiej policji, właściwym ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca. Natomiast obowiązek doprowadzenia cudzoziemca od polskiej granicy do granicy państwa, do którego następuje wydalenie, lub do portu lotniczego albo morskiego tego państwa, wykonuje komendant główny Straży Granicznej lub komendant oddziału Straży Granicznej, właściwy ze względu na miejsce, w którym cudzoziemiec przekracza granicę.

⁴⁷ Wykroczenie to zagrożone jest karą grzywny, a ewentualny wyrok nakazowy jest natychmiast wykonalny.
⁴⁸ Dz. U. Nr 99, poz. 1001.

⁴⁹ Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526.

Komendant granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej informuje niezwłocznie wojewodę, który wydał decyzję o wydaleniu, o opuszczeniu przez cudzoziemca terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Koszty związane z wydaleniem ponosi cudzoziemiec. Koszty związane z wydaleniem cudzoziemca ponosi też:

1. zapraszający, jeżeli wydalenie następuje w związku z niewykonaniem przez zapraszającego obowiązku pokrycia kosztów związanych z pobytem i wyjazdem zapraszanego cudzoziemca;
2. pracodawca, jeżeli wydalenie cudzoziemca następuje na skutek wykonywania przez niego pracy niezgodnie z ustawą z 20 kwietnia 2004 r. „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”.

Do kosztów związanych z wydaleniem zalicza się w szczególności:

1. koszty przejazdu cudzoziemca do granicy albo do granicy państwa, do którego cudzoziemiec się udaje lub zostaje doprowadzony, lub do portu lotniczego albo morskiego tego państwa;
2. koszty związane z konwojowaniem cudzoziemca;
3. koszty administracyjne.

Wojewoda orzeka w decyzji o wysokości kosztów związanych z wydaleniem oraz o podmiocie obowiązującym do ich poniesienia. Jeżeli obowiązującym do poniesienia kosztów jest cudzoziemiec, któremu wydaje się decyzję o wydaleniu, o wysokości kosztów można orzec w tej decyzji.

Koszty związane z wydaleniem podlegają egzekucji administracyjnej. Organ wydający decyzję o wydaleniu jest uprawniony do wystawienia tytułu wykonawczego. Wszczęcie postępowania egzekucyjnego nie wymaga doręczenia upomnienia. Jeżeli koszty związane z wydaleniem nie mogą być wyegzekwowane, pokrywa je Skarb Państwa.

Oprócz instytucji wydalenia cudzoziemca ustawa dopuszcza też możliwość wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie 7 dni, o ile z okoliczności sprawy wynika, że cudzoziemiec dobrowolnie wykona ten obowiązek. Decyzję tę wydaje komendant wojewódzki policji, komendant powiatowy (miejski) policji, komendant oddziału Straży Granicznej lub komendant granicznej placówki kontrolnej Straży Granicznej. Od wspomnianej decyzji przysługuje odwołanie do wojewody, właściwego ze względu na siedzibę organu, który wydał decyzję.

Wydanie takiej decyzji ma miejsce wówczas, gdy cudzoziemiec:

1. przebywa na tym terytorium bez wymaganej wizy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się;
2. wykonuje pracę niezgodnie z ustawą z 20 kwietnia 2004 r. „O promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy” albo prowadzi działalność gospodarczą niezgodnie z przepisami obowiązującymi w Rzeczypospolitej Polskiej;
3. nie posiada środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie może wskazać wiarygodnych źródeł ich uzyskania.

Można więc przyjąć, że są to tzw. przypadki mniejszej wagi. Warto jednak zaznaczyć, że regułą jest w takich przypadkach nadanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej rygoru natychmiastowej wykonalności. Decyzja ta powoduje nadto z mocy prawa unieważnienie wizy, cofnięcie zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony oraz zezwolenia na pracę.

W przypadku gdy w stosunku do cudzoziemca zobowiązanego w drodze decyzji do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zostanie wydana decyzja o wydaleniu:

organ, który wydał decyzję o wydaleniu, stwierdza wygaśnięcie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z dniem wydania decyzji o wydaleniu;

postępowanie odwoławcze od decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej podlega umorzeniu.⁵⁰

11. Postępowanie w sprawie zatrzymania cudzoziemca, umieszczenia go w strzeżonym ośrodku lub zastosowanie wobec niego aresztu w celu wydalenia

Ustawa przewiduje możliwość *zatrzymania cudzoziemca* na okres nie dłuższy niż 48 godzin. Może to mieć miejsce w stosunku do cudzoziemca, wobec którego zachodzą okoliczności skutkujące wydaniem decyzji o wydaleniu bądź który uchyla się od wykonania obowiązków wymienionych w decyzji o wydaleniu. W takich przypadkach zatrzymanemu cudzoziemcowi przysługują uprawnienia przewidziane przez Kodeks postępowania karnego dla osoby zatrzymanej.

Zgodnie z art. 101 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach zatrzymania może dokonać tylko straż graniczna oraz policja. Nie mogą więc dokonać tej czynności żandarmeria wojskowa, czy też Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Organ, który dokonał zatrzymania cudzoziemca w wyżej opisanym celu, powinien niezwłocznie go daktyloskopować oraz, w zależności od okoliczności:

1. wystąpić do sądu z wnioskiem o umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub zastosowanie wobec niego aresztu w celu wydalenia;
2. wystąpić do wojewody z wnioskiem o wydanie decyzji o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się;
3. wystąpić do wojewody z wnioskiem o wydanie decyzji o wydaleniu cudzoziemca;
4. wykonać decyzję o wydaleniu, w szczególności przez doprowadzenie cudzoziemca do granicy albo do granicy państwa, do którego cudzoziemiec zostaje wydany, lub do portu lotniczego albo morskiego tego państwa.

O ile zatrzymanie cudzoziemca w ramach procedury wydalenia z Polski należy do swobodnego uznania organu, to *umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku* jest obligatoryjne i ma miejsce w następujących przypadkach:

1. jest to niezbędne do sprawnego przeprowadzenia postępowania w sprawie o wydalenie lub o cofnięcie zezwolenia na osiedlenie się;
2. zachodzi uzasadniona obawa, że cudzoziemiec będzie się uchylał od wykonania decyzji o wydaleniu lub decyzji o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się;
3. cudzoziemiec przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę niezgodnie z przepisami, jeżeli nie został niezwłocznie doprowadzony do granicy.

Z kolei *areszt w celu wydalenia* stosuje się wobec cudzoziemca, jeżeli zachodzi którakolwiek z okoliczności uzasadniających umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku. To jednak nie wystarczy do jego zastosowania. Musi wystąpić dodatkowo kolejna okoliczność w postaci zaistnienia obawy, że cudzoziemiec nie podporządkuje się zasadom pobytu, obowiązującym w strzeżonym ośrodku.

⁵⁰ Zasady postępowania w sprawach o wydalenie cudzoziemca jest uregulowany w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 sierpnia 2003 r. w sprawie trybu postępowania organów w postępowaniu w sprawie wydalenia cudzoziemca oraz sposobu odnotowywania w dokumencie podróży wydania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub decyzji o wydaleniu (Dz. U. Nr 146, poz. 1427).

Umieszczenie cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub zastosowanie wobec niego aresztu w celu wydalenia następuje na mocy postanowienia sądu. Takie postanowienie wydaje, na wniosek wojewody, organu straży granicznej lub policji, sąd rejonowy, właściwy ze względu na siedzibę organu składającego wniosek.

Postępowanie w sprawie umieszczenia cudzoziemca w strzeżonym ośrodku albo zastosowania wobec niego aresztu w celu wydalenia prowadzi się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego, z tym że funkcje oskarżyciela publicznego może pełnić przedstawiciel wojewody, funkcjonariusz straży granicznej albo policji. Sąd rejonowy, właściwy ze względu na miejsce położenia strzeżonego ośrodka lub aresztu w celu wydalenia, w którym umieszczono cudzoziemca, sprawuje nadzór nad wykonaniem postanowienia o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub postanowienia o zastosowaniu wobec niego aresztu w celu wydalenia.

Nadto ten sam sąd, wydając postanowienie o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub zastosowaniu wobec niego aresztu w celu wydalenia, podejmuje niezbędne czynności w celu ochrony mienia cudzoziemca oraz zawiadamia o wydanym postanowieniu:

1. właściwe przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny - za zgodą cudzoziemca, którego postanowienie dotyczy;
2. sąd opiekuńczy, jeżeli zachodzi potrzeba ustanowienia opieki nad małoletnimi, pozostającymi pod jego opieką;
3. organ opieki społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba otoczenia opieką osoby niedołężnej lub chorej, którą cudzoziemiec się opiekował;
4. osobę wskazaną przez cudzoziemca.

O podjętych czynnościach i wydanych zarządzeniach oraz o przysługujących cudzoziemcowi prawach w postępowaniu przed sądem, sąd powiadamia cudzoziemca w języku dla niego zrozumiałym.

Sąd, wydając postanowienie o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub o zastosowaniu wobec niego aresztu w celu wydalenia, oznacza okres pobytu w strzeżonym ośrodku lub w areszcie w celu wydalenia, nie dłuższy jednak niż 90 dni. Okres ten może być przedłużony na czas określony, niezbędny do wykonania decyzji o wydaleniu, która nie została wykonana z winy cudzoziemca. Okres pobytu w strzeżonym ośrodku oraz w areszcie w celu wydalenia nie może przekroczyć roku. Na powyższe postanowienie przysługuje zażalenie do właściwego sądu okręgowego, w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia. Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie.

Warto w tym miejscu dodać, iż ustawa nie zezwala na wydanie postanowienia o umieszczeniu cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub o zastosowaniu wobec niego aresztu w celu wydalenia jeżeli mogłoby to spowodować niebezpieczeństwo dla jego życia lub zdrowia.

Cudzoziemcowi przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę w przypadku niewątpliwie niesłusznego: umieszczenia w strzeżonym ośrodku lub zastosowania wobec niego aresztu w celu wydalenia. Sprawy te prowadzi się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego, dotyczących odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

12. Pobyt cudzoziemców w strzeżonym ośrodku lub w areszcie w celu wydalenia

Zgodnie z art. 110 ustawy, pobyt na terytorium Polski cudzoziemca przetrzymanego, umieszczonego w strzeżonym ośrodku, w areszcie w celu wydalenia, w stosunku do którego został zastosowany środek zapobiegawczy w postaci zakazu opuszczania kraju lub pozbawionego wolności wskutek wykonania orzeczeń wydanych na podstawie ustaw, uznaje się za legalny. Przyjęte rozwiązanie w postaci uznania legalności pobytu cudzoziemca w powyższych przypadkach na terenie Polski jest niezwykle ważne, gdyż zarówno źródła prawa wewnętrznego jak i źródła prawa międzynarodowego przyznają cudzoziemcom prawa i ochronę pod warunkiem, że przebywają legalnie na terytorium danego państwa.⁵¹

Ustawa w sposób szczegółowy, wręcz kazuistyczny, reguluje obowiązki i prawa cudzoziemca, umieszczonego w strzeżonym ośrodku albo w areszcie⁵². Do obowiązków cudzoziemca należy przede wszystkim:

1. przestrzeganie regulaminu pobytu w ośrodku lub areszcie;
2. wykonywanie poleceń administracji ośrodka lub funkcjonariusza pełniącego służbę w areszcie;
3. przestrzeganie ciszy nocnej w godz. 22⁰⁰ - 6⁰⁰, a w dni świąteczne do godz. 7⁰⁰;
4. przestrzeganie zasad współżycia społecznego;
5. dbanie o higienę osobistą i czystość pomieszczeń;
6. korzystanie z wyposażenia ośrodka lub aresztu w należyty sposób;
7. w przypadku wystąpienia objawów choroby winien on niezwłocznie powiadomić o tym administrację ośrodka lub funkcjonariusza pełniącego służbę w areszcie; funkcjonariusza pełniącego służbę w areszcie należy niezwłocznie powiadomić także o samookaleczeniu lub innym groźnym w skutkach zdarzeniu.

Nadto cudzoziemcowi umieszczonemu w strzeżonym ośrodku zabrania się:

1. samowolnego oddalania się poza teren ośrodka lub przebywania w miejscach, do których administracja ośrodka wydała zakaz wstępu;
2. zakłócania spokoju i porządku pobytu w ośrodku;
3. posiadania, poza depozytem, urządzeń technicznych służących do rejestrowania i odtwarzania informacji, a także przedmiotów, które mogą stanowić zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa w ośrodku;
4. posiadania w pokojach dla cudzoziemców przedmiotów, których wymiary lub ilość naruszają porządek pobytu w ośrodku;
5. spożywania alkoholu oraz przyjmowania środków odurzających lub substancji psychotropowych;
6. palenia wyrobów tytoniowych poza miejscami do tego wyznaczonymi;
7. odmawiania przyjmowania posiłków dostarczanych przez administrację ośrodka, powodowania u siebie uszkodzeń ciała lub rozstroju zdrowia, jak również nakłaniania lub pomagania w dokonywaniu takich czynów - w celu wymuszenia określonej decyzji lub postępowania;
8. porozumiewania się z osobami postronnymi oraz cudzoziemcami umieszczonymi w innych pokojach dla cudzoziemców, jeżeli naruszałoby to porządek w ośrodku;
9. dokonywania samowolnej zmiany pokoju dla cudzoziemców i miejsca wyznaczonego do spania;

⁵¹ J. Białocerkiewicz; op. cit., s. 81.

⁵² Dalsze szczegóły pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku oraz areszcie w celu wydalenia uregulowane są w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać strzeżone ośrodki i areszty w celu wydalenia oraz regulaminu organizacyjno - porządkowego pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie w celu wydalenia (Dz. U. Nr 190, poz. 1953).

10. urządzania gier hazardowych i uczestniczenia w nich.

Z kolei do najważniejszych praw cudzoziemca przebywającego w strzeżonym ośrodku albo areszcie należy:

1. kontaktowanie się z polskimi organami państwowymi, a także z przedstawicielstwem dyplomatycznym lub urzędem konsularnym państwa obcego, w sprawach osobistych i urzędowych;
2. kontaktowanie się z organizacjami pozarządowymi lub międzynarodowymi, zajmującymi się udzielaniem pomocy, zwłaszcza prawnej, cudzoziemcom;
3. rozporządzanie przekazanymi do depozytu przedmiotami pod warunkiem, że przedmioty te nie zostały zabezpieczone w trybie przepisów o egzekucji administracyjnej;
4. korzystanie z opieki lekarskiej i umieszczenia w zakładzie opieki zdrowotnej, jeżeli stan jego zdrowia tego wymaga;
5. prawo do niezakłóconego snu w godzinach 22⁰⁰ - 6⁰⁰, a w dni świąteczne do godziny 7⁰⁰ oraz w innym czasie, jeśli nie jest to sprzeczne z porządkiem pobytu w ośrodku lub areszcie;
6. korzystanie z urządzeń sanitarnych i środków czystości, niezbędnych do utrzymania higieny osobistej;
7. posiadanie przedmiotów kultu religijnego, wykonywania praktyk religijnych i korzystania z usług religijnych oraz słuchania lub oglądania w pomieszczeniach mieszkalnych lub w miejscu przebywania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, w sposób niezakłócający ustalonego porządku pobytu w ośrodku lub w areszcie;
8. korzystanie z prasy, zakupu prasy z własnych środków finansowych i posiadania jej w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej;
9. możliwość zakupu z własnych środków finansowych artykułów żywnościowych i przedmiotów osobistego użytku, służących do utrzymania higieny osobistej, oraz posiadania ich w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej; posiadanie tych przedmiotów w celi mieszkalnej jest możliwe, jeżeli one same lub ich opakowania nie stanowią zagrożenia dla porządku lub bezpieczeństwa w areszcie;
10. możliwość zakupu z własnych środków finansowych materiałów piśmiennych, książek, gier świetlicowych i posiadania ich w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej;
11. otrzymywanie paczek z odzieżą, obuwiem i innymi przedmiotami osobistego użytku oraz ze środkami opatrunkowymi i higienicznymi, a także z lekami, które mogą być przekazane za zgodą lekarza, po sprawdzeniu ich zawartości w obecności cudzoziemca;
12. prowadzenie korespondencji oraz korzystania ze środków łączności na własny koszt; w sytuacjach losowych cudzoziemcowi można zezwolić na korzystanie ze środków łączności lub wysyłanie korespondencji na koszt ośrodka lub aresztu;
13. składanie próśb, skarg i wniosków do:
 - a. kierownika ośrodka albo organu straży granicznej lub organu policji, któremu ośrodek podlega,
 - b. funkcjonariusza odpowiadającego za funkcjonowanie aresztu albo organu straży granicznej lub organu policji, któremu areszt podlega;
14. widzenia z osobami bliskimi, w specjalnie do tego przeznaczonych pomieszczeniach, za zgodą organu straży granicznej lub organu policji, któremu ośrodek lub areszt podlega, lub osoby przez ten organ upoważnionej.

13. Rejestry, ewidencja i wykaz w sprawach cudzoziemców

W Polsce w sprawach z zakresu wjazdu, pobytu i wyjazdu cudzoziemców terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prowadzi się w systemie informatycznym:

1. rejestry spraw dotyczących:

- a. wiz,
 - b. zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony,
 - c. zezwoleń na osiedlenie się,
 - d. wydania polskich dokumentów tożsamości cudzoziemca,
 - e. wydania tymczasowych polskich dokumentów podróży dla cudzoziemca,
 - f. zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - g. wydalenia z Rzeczypospolitej Polskiej,
 - h. osób, którym udzielono zezwolenia na wjazd i pobyt ze względu na interes Rzeczypospolitej Polskiej,
 - i. osób zatrzymanych w strefie nadgranicznej i doprowadzonych do granicy;
2. rejestr odcisków linii papilarnych, pobranych od cudzoziemców na podstawie art. 14 ust. 2, zatrzymanych na podstawie art. 101 ust. 1 oraz którym wydano decyzję o wydaleniu;
3. ewidencję zaproszeń;
4. wykaz cudzoziemców, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest niepożądany.

Rejestry:

1. wiz, prowadzą komendant granicznej placówki kontrolnej straży granicznej, wojewoda, konsul i prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, każdy w zakresie swojej właściwości;
2. zezwoleń na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwoleń na osiedlenie się, wydania polskich dokumentów tożsamości cudzoziemca i wydalenia z Rzeczypospolitej Polskiej prowadzi wojewoda;
3. wydania tymczasowych polskich dokumentów podróży prowadzą wojewoda i konsul, każdy w zakresie swojej właściwości;
4. zobowiązania do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prowadzą: komendant wojewódzkiej policji, komendant powiatowy (miejski) policji, komendant oddziału straży granicznej i komendant granicznej placówki kontrolnej straży granicznej, każdy w zakresie swojej właściwości;
5. osób, którym udzielono zezwolenia na wjazd i pobyt ze względu na interes Rzeczypospolitej Polskiej, prowadzi prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców;
6. osób zatrzymanych w strefie nadgranicznej i doprowadzonych do granicy, prowadzi komendant oddziału straży granicznej;
7. odcisków linii papilarnych prowadzi komendant główny policji.

Ewidencję zaproszeń prowadzą wojewodowie. Natomiast wykaz cudzoziemców, których pobyt na terytorium Polski jest niepożądany, prowadzi prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców. W wykazie tym przechowuje się dane cudzoziemca, wobec którego zachodzi którakolwiek z następujących okoliczności:

1. została wydana ostateczna decyzja o wydaleniu lub decyzja o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się z przyczyny, o której mowa w art. 67 ust. 1 pkt 1 ustawy o cudzoziemcach;
2. została wydana ostateczna decyzja o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub zawierająca termin opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - decyzja o cofnięciu zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony lub o odmowie wydania zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony;

3. cudzoziemiec został skazany prawomocnym wyrokiem:
 - a. w Rzeczypospolitej Polskiej, za przestępstwo umyślne lub przestępstwo skarbowe,
 - b. za granicą, za przestępstwo stanowiące zbrodnię pospolitą również w rozumieniu prawa polskiego;
 4. cudzoziemiec nie wywiązuje się z zobowiązań podatkowych wobec Skarbu Państwa;
 5. wjazd lub pobyt cudzoziemca są niepożądane ze względu na zobowiązania wynikające z postanowień ratyfikowanych umów międzynarodowych, obowiązujących Rzeczypospolitą Polską;
 6. wjazd lub pobyt cudzoziemca są niepożądane ze względu na zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo bezpieczeństwa i porządku publicznego albo mogłyby naruszyć interes Rzeczypospolitej Polskiej.
- Wpisu do wykazu, przedłużenia obowiązywania wpisu oraz wykreślenia tego wpisu dokonuje prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, z urzędu lub na wniosek ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, komendanta głównego policji, komendanta głównego straży granicznej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu, prezesa Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, wojewody lub konsula.
- W przypadku, gdy prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców nie uwzględni wniosku organu, o którym mowa wyżej, organ ten może zwrócić się z wnioskiem o rozstrzygnięcie sprawy do ministra, właściwego do spraw wewnętrznych.
- W takim przypadku minister - właściwy do spraw wewnętrznych, może uwzględnić wniosek organu i nakazać prezesowi Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców dokonanie wpisu do wykazu, przedłużenie go lub wykreślenie.
- Prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców tworzy oraz prowadzi w systemie teleinformatycznym także krajowy zbiór rejestrów, ewidencji i wykazu w sprawach cudzoziemców o nazwie "System Pobyt". System ten składa się z:
1. rejestrów wymienionych w art. 124 ustawy, z wyjątkiem rejestrów prowadzonych przez konsula;
 2. ewidencji zaproszeń;
 3. wykazu cudzoziemców niepożądanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
 4. rejestru w sprawach o nadanie statusu uchodźcy;
 5. rejestru w sprawach o wydalenie osób posiadających status uchodźcy;
 6. rejestru w sprawach o udzielenie azylu;
 7. rejestru w sprawach o udzielenie zgody na pobyt tolerowany;
 8. rejestru w sprawach o udzielenie ochrony czasowej;
 9. rejestrów wniosków, wydanych postanowień i decyzji w sprawach:
 - a. o wydanie wizy wjazdowej w celu repatriacji,
 - b. o udzielenie pomocy repatriantom ze środków budżetu państwa,
 - c. o uznanie za repatrianta;
 10. rejestrów wniosków, wydanych postanowień, decyzji i wyroków sądu w sprawach:
 - a. o udzielenie i przedłużenie zezwolenia na pobyt obywatela Unii Europejskiej i członków jego rodziny,
 - b. o udzielenie i przedłużenie zezwolenia na pobyt czasowy obywatela Unii Europejskiej i członków jego rodziny;
 11. ewidencji osób ubiegających się o wydanie wizy wjazdowej w celu repatriacji i członków ich rodzin, nieposiadających w Rzeczypospolitej Polskiej zapewnionego lokalu mieszkalnego lub źródła utrzymania.

Dane przetwarzane w Systemie Pobyt oraz w rejestrze odcisków linii papilarnych, pobranych od cudzoziemca, na podstawie art. 14 ust. 2 ustawy, przetwarzanego na podstawie art. 101 ust. 1 ustawy, oraz któremu wydano decyzję o wydaleniu, prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców udostępnia komendantowi głównemu policji, komendantowi głównemu straży granicznej, szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, szefowi Agencji Wywiadu, ministrowi Obrony Narodowej, ministrowi - właściwemu do spraw finansów publicznych, ministrowi - właściwemu do spraw wewnętrznych, Radzie do Spraw Uchodźców, sądowni powszechnemu, sądowni administracyjnemu, prokuratorowi, wojewodzie albo konsulowi - w zakresie niezbędnym do realizacji ich ustawowych zadań.

Informacje zawarte w Systemie Pobyt mogą być przekazywane za granicę, gdy zezwalają na to umowy międzynarodowe, którymi jest związana Rzeczpospolita Polska.

14. Odpowiedzialność przewoźnika

Ustawa o cudzoziemcach nakłada również pewne obowiązki na przewoźników, przede wszystkim lotniczych oraz morskich. Spoczywa bowiem na nich obowiązek sprawdzenia, czy cudzoziemiec spełnia warunki wjazdu do Polski. Muszą oni - zgodnie z art. 135 ust. 1 ustawy - sprawdzić, czy cudzoziemiec wjeżdżający do Polski posiada ważny dokument podróży oraz wizę. Obowiązek ten dotyczy także i przewoźników wykonujących regularne przewozy osób w międzynarodowym transporcie drogowym, z wyjątkiem ruchu przygranicznego.

Nadto przewoźnik, który drogą powietrzną, morską lub lądową przywiózł cudzoziemca do granicy, jest obowiązany niezwłocznie odwieźć go do kraju, z którego go przywiózł do granicy, a gdy jest to niemożliwe - do kraju, w którym cudzoziemcowi wystawiono dokument podróży, na podstawie którego podróżował, lub do każdego innego kraju, który zapewni, że go przyjmie w przypadku gdy:

1. cudzoziemcowi odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. cudzoziemcowi podróżującemu przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tranzytem władze państwa docelowego lub graniczącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej odmówiły wjazdu lub przewoźnik, który miał go przewieźć do tego państwa, odmówił wykonania przewozu.

Przewoźnik morski bądź lotniczy pokrywa koszty pobytu cudzoziemca na terytorium Polski, do czasu opuszczenia przez niego tego terytorium, tylko wówczas, gdy cudzoziemiec nie posiada dokumentu podróży i wize lub nie posiada zezwolenia na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli zezwolenie takie jest wymagane. W pozostałych przypadkach koszty te ponosi Skarb Państwa.

Na przewoźnika, który drogą powietrzną lub morską przywiózł na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemca, który nie posiada dokumentu podróży i wize lub który nie posiada zezwolenia na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli zezwolenie takie jest wymagane, nakłada się karę administracyjną w wysokości stanowiącej równowartość od 3.000 do 5.000 euro za każdą przywiezioną osobę, z tym że suma kar za jednorazowy przywóz grupy osób nie może przekroczyć równowartości 500.000 euro. Taką samą karę administracyjną nakłada się na przewoźników wykonujących regularne przewozy osób w międzynarodowym transporcie drogowym, z wyjątkiem ruchu przygranicznego.

Wspomnianą karę administracyjną, na wniosek komendanta granicznej placówki kontrolnej straży granicznej, w której odmówiono cudzoziemcowi wjazdu, nakłada na przewoźnika, w drodze decyzji, wojewoda właściwy ze względu na siedzibę organu występującego z wnioskiem.

Jeśli zachowanie cudzoziemca, któremu odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uzasadnia przypuszczenie, że może on spowodować zagrożenie bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji lądowej, lotniczej lub morskiej, komendant właściwej granicznej placówki kontrolnej straży granicznej, na wniosek upoważnionego przedstawiciela przewoźnika i na koszt przewoźnika, zapewnia konwój takiego cudzoziemca. Koszty konwoju obejmują koszty bezpośrednio związane z przewozem, a także koszty świadczeń przysługujących konwojentom z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju.

15. Prezes Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców

Ustawa prócz przepisów prawa materialnego oraz przepisów proceduralnych zawiera także przepisy prawa ustrojowego. Przepisy ustawy kreują bowiem i określają kompetencje prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców jako centralnego organu administracji rządowej, nad którym nadzór sprawuje minister właściwy do spraw wewnętrznych. Do zakresu jego działania należy koordynacja działań organów administracji publicznej w sprawach repatriacji i cudzoziemców. Są to sprawy związane z wjazdem i wyjazdem, pobytem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i przejazdem przez to terytorium, statusem uchodźcy i azylem oraz z obywatelstwem, wynikające z zadań administracji rządowej⁵³.

Prezesa URiC powołuje i odwołuje prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Z kolei minister właściwy do spraw wewnętrznych powołuje i odwołuje – na wniosek Prezesa URiC – jego zastępców.

Prezes URiC wykonuje swoje zadania przy pomocy Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców, będącego urzędem administracji rządowej. Działa on w oparciu o statut, nadany w drodze rozporządzenia przez prezesa Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych⁵⁴.

Do zadań Prezesa URiC należy:

1. wydawanie decyzji i postanowień w pierwszej instancji, w sprawach uregulowanych:
 - a. w ustawie z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach,
 - b. w ustawie z 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim,
 - c. w ustawie z 9 listopada 2000 r. o repatriacji,
 - d. w ustawie z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli nie zostały one przekazane innym organom;
2. rozpatrywanie odwołań od decyzji i zażaleń na postanowienia wydawane w pierwszej instancji, przez inne organy w sprawach uregulowanych w wymienionych wyżej ustawach, o ile nie zostały one przekazane innym organom;
3. dokonywanie analiz dotyczących sytuacji migracyjnej i uchodźczej;
4. prowadzenie współpracy międzynarodowej w zakresie problemów migracyjnych i uchodźczych;
5. gromadzenie informacji o krajach pochodzenia imigrantów;
6. organizowanie i prowadzenie szkoleń w zakresie spraw należących do jego kompetencji;

⁵³ Uzasadnienie do projektu ustawy o cudzoziemcach – druk sejmowy IV kadencji nr 1300.

⁵⁴ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 2004 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców (Dz. U. Nr 180, poz. 1858).

wykonywanie innych zadań, uregulowanych w ustawie oraz przepisach odrębnych, w zakresie niezbędnym do prowadzenia postępowań na podstawie ustaw wymienionych w pkt 1.

Nadto kontroluje on wykonywanie przez wojewodów zadań wynikających z wcześniej wymienionych ustaw, w zakresie zgodności ich działania z prawem oraz polityką w dziedzinie migracji, uchodźstwa i repatriacji.

Prezes URiC jest organem wyższego stopnia, w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego, w stosunku do wojewody, w sprawach uregulowanych w ustawie o cudzoziemcach.